

Art Romànic

Les torres “dels moros”

per Ramon Vall i Rimblas

En molts paratges de les nostres terres hi trobem unes torres, més o menys malparades, moltes de les quals vulgarment s'anomenen “dels moros”. No són pas àrabs, sinó defenses en contra d'ells, i foren bastides, en la seva gran majoria, durant el segle XI. No podem oblidar mai que en l'època romànica era el nostre un país de frontera i de freqüents encontres amb els sarraïns, amb els quals, si bé devia haver-hi molts més vincles comercials dels que se'ns han explicat, també eren freqüents, tant per una banda com per l'altra, les ràtzies i les correrries de devastació i rampinya.

La manera de defugir els perills d'aquestes incursions dutes a terme gairebé sempre per petits escamots que buscaven sobretot el botí fàcil, era recloure's en un lloc amb prou dificultats per ser hagut, de manera que l'escamot assaltant renunciés a abastar-lo i passés de llarg. Què millor que disposar d'unes torres, amb l'entrada a mig aire a la que

també un bon punt de guaita per vigilar la contrada.

La gran decadència a què s'havia arribat feia pràcticament impossible la construcció de noves torres i bastions de pedra. D'aquestes, només quedaven dempeus les restes de les antigues fortificacions romanes, on n'hi havien hagut, gràcies a les quals, per exemple, deu Barcelona en bona part el prestigi que assolí en l'època medieval. On no hi havien restes de torres o de muralles anteriors, no quedava altre remei que aixecar-ne de noves: la misèria o la impotència, o les dues coses alhora, obligava a que aquestes defenses es fessin de fusta. (Segles més tard es féu semblantment per construir els forts de les planes nordamericanes, que hem vist repetidament representats en les pel·lícules de l'Oest). Una palissada tancava el recinte defensiu, moltes vegades situat en un lloc alterós, dintre del qual s'aixecaven una o més torres, fetes també amb estaves clavades a terra i

Biblia de Sant Pere de Rodas.

s'arribava amb una escala llevadissa, proveïdes de recapte i aigua suficients per passar-hi alguns dies, no gaires, es talvis dels incursors. A més la torre permetia poder-se situar a un nivell més alt que l'atacant i, amb pedres i sagetes, mantenir-lo allunyat i foragitar-lo si s'acostava massa. Una torre constituïa

El Castellot de Viver. Diposit d'aigua.

Torre d'Ardevol.

Torre rodona d'Ardevol abans d'esfondrar-se (foto antiga).

Col.labora

BANC

Ca n'Altimira (Barberà).

Torrota de l'Obac.

Torre de Siria.

recobertes per posts, també de fusta. Les torres més modestes no tenien cap recinte de protecció. Quasi sempre, a la base de la torre hi havia un petit clot excavat a la roca destinat a contenir la reserva d'aigua indispensable per poder resistir la maltempada, ja que quedava dintre del recinte protegit.

D'aquestes torres només ens n'han arribat descripcions (les fustes, com és lògic, han desaparegut) conservant-se alguns clots d'assentament de les estacs verticals, que en algunes contrades s'anomenen "capades de moro", i alguns dels bassisols que servien per dipòsit d'aigua, abans esmentats. Pot ajudar a fer-nos una idea de com podien ser aquestes torres, un gravat de la Bíblia de Sant Pere de Rodes en el que se n'hi veuen unes de mòbils, muntades sobre elefants, des de les quals uns guerrers armats amb fones, arcs i llances lluiten contra l'enemic.

La necessitat de defensar-se amb elements més resistents que la fusta, a la que hom podia calar foc si s'aconseguia arribar-hi prou a prop, i la disponibilitat de més possibilitats tècniques en el canvi del mil·lenni, féu que de la mateixa manera que pels volts de l'any mil s'inicià un ampli moviment de construcció de nous temples i de renovació dels existents, hi hagués, també, una revulsió en l'àmbit de les construccions militars, de manera que en el segle XIè proliferaren

les torres de defensa aixecades amb pedra. Com a premonició d'aquest moviment, podríem fer esment de que l'any 986, possiblement arran de l'escarment sofert encara no feia un any quan la destrucció de Barcelona per Almansur, el comte Borrell confirma novament els privilegis concedits pels seus avantpassats als habitants de Cardona i els obliga, en contrapartida, a participar activament en la seva defensa i a dedicar un dia a la setmana a l'obra del castell, construint-hi torres, murs i merlets i excavant-hi valls ben profunds. D'aquesta època data, probablement, la cèlebre torre Ramona del castell de Cardona, que tantes modificacions ha sofert en el decurs dels segles.

Totes aquestes torres tenien l'entrada a nivell del primer pis, a través d'una porta a la que es devia pujar amb una escala de mà, que es retirava un cop tot-hom era dins. Aquestes portes tenen la mateixa forma que les de les esglésies coetànies, molt semblants per exemple a les que hi ha a Sant Llorenç del Munt, prou conegudes per tots. A la part baixa de la torre només s'hi accedia des de l'interior, per un forat obert al sòl del primer pis, que era de volta feta de pedra, com una cúpula d'església; aquesta espècie de soterrani servia per guardar-hi les reserves per un possible setge. Per sobre d'aquest pis n'hi havia d'altres amb trespolos de fusta, des dels que es

defensava la posició; a dalt de tot, un rengle de merlets constituïa la part més important del conjunt defensiu.

La majoria de torres tenen forma rodona o rectangular. N'hi han, però d'ovalades, de polygonals i d'altres formes encara. Sembla que la forma rectangular és anterior a la circular. Almenys així ho fa creure la torre d'Ardèvol: rectangular inicialment, fou revestida després amb un parament cilíndric que conservà fins fa una cinquantena d'anys en què, en esfondrar-se, deixà aparent l'estructura primitiva; basant-se en aquest fet s'ha dit que primer foren les torres rectangulars i després les cilíndriques.

Sense voler fer cap inventari de les torres conegudes, que són moltes, podem recordar les que a la vora del riu Gaià defensaven la ratlla fronterera que durant algun segle ens separava dels àrabs; les de Fals i la Manresana que protegien l'entrada al Bages des de la Segarra. I de les més properes a nosaltres voldríem fer esment de dues rectangulars: la Torrota de l'Obac i la que es descobrí fa ben pocs anys a Barberà, a l'interior de la que havia estat masia de ca n'Altimira.